

بسم الله الرحمن الرحيم

ملل تحول فکری در زندگی
و اندیشه های چهار اندیشمند ایرانی

ناصر خسرو، امام محمد غزالی

عطار، سنایی غزنوی

رضا عبادی جامخانه

نسیم احمدی

۱۳۹۰

سرشناسه : عبادی جامخانه ، رضا ، ۱۳۵۳ -

عنوان و نام پدید آور : علل تحول فکری در زندگی و اندیشه های چهار اندیشمند ایرانی
(ناصر خسرو، امام محمد غزالی، عطار، سنایی غزنوی) / رضا عبادی جامخانه، نسیم احمدی.

مشخصات نشر : تهران : رضا عبادی جامخانه، ۱۳۹۰

مشخصات ظاهری : ۳۵۰ ص

شابک : ۲۵۰۰۰۰ ریال : ۷۵۶۵-۰۴-۹۶۹-۹۷۸

یادداشت : کتابخانه

موضوع : شاعران ایرانی -- سرگذشته

موضوع : فیلسوفان ایرانی -- سرگذشته

موضوع : شعر فارسی -- تاریخ و نقد

شناسه افزوده : احمدی، نسیم، ۱۳۶۰.

رده بندی کنگره : ۱۳۹۰ ۶۸ ۲ ع / PIR ۳۵۲۲

رده بندی دیویی : ۸۹۹/۰۰۰

شماره کتابشناسی ملی : ۱۴۸۵۹۲۸

علل تحول فکری و زندگی و اندیشه های چهار اندیشمند ایرانی

ناصر خسرو، امام محمد غزالی، عطار، سنایی غزنوی

مؤلفان : رضا عبادی جامخانه، نسیم احمدی

ناشر : مولف (رضا عبادی جامخانه)

ویراستار : کیوان همی نویدی

حروفین، صنم آرا و طراح جلد : آریه بنیان

• چاپ اول : ۱۳۹۰ • تعداد : ۱۰۰۰ نسخه • لیتوگرافی و چاپ : چوکان

قیمت : ۲۵۰۰۰۰ ریال

فهرست

۱۱	مقدمه
۱۵	فصل اول زندگی و آثار ناصر خسرو
۱۶	شرح حال، سبک ادبی و آثار حکیم ناصر خسرو قبادیانی
۱۸	سبک ادبی ناصر (شاعری و نویسندگی او)
۲۱	برخی ویژگی های نشر و نظم ناصر از دیدگاه محققین معاصر
۲۴	آثار ناصر خسرو
۲۸	بررسی مختصری از تحقیقات انجام شده پیرامون ناصر خسرو قبادیانی
۳۷	فصل دوم: بررسی علل تحول فکری ناصر خسرو قبادیانی
۳۸	عقاید و ویژگی های ناصر خسرو
۳۹	سیر تحول و دگرگونی زندگی ناصر خسرو
۴۰	وضعیت ناصر خسرو پیش از تحول فکری
۴۱	ناصر خسرو در دیوان حکومتی
۴۲	جلال و عزت ناصر نزد درباریان
۴۳	وضعیت مالی ناصر در دوران خدمات دیوانی
۴۴	مقام شاعری و دبیری ناصر در ایام خدمات دیوانی
۴۷	پایگاه ناصر در عرصه علم پیش از تحول فکری
۴۷	علوم یونانی
۴۸	علم حساب و هندسه
۴۹	موسیقی
۵۰	سفرهای ناصر خسرو پیش از تحول فکری
۵۱	مذهب ناصر خسرو پیش از تحول روحی

- ۵۲ احوال پیش از تحول ناصر از زبان خودش
- ۵۶ علل و نوع تحول فکری ناصر
- ۵۶ خواب معروف ناصر
- ۶۰ روحیه حقیقت جو و کنجکاوی ناصر
- ۶۴ تقلیدگری ناصر خسرو
- ۶۵ وضعیت سیاسی - اجتماعی عصر ناصر و تأثیر آن در تحول فکری
- ۶۹ مسعود غزنوی
- ۷۰ سیاست سلجوقیان
- ۷۱ تأثیر اوضاع سیاسی - اجتماعی جامعه بر تحول ناصر
- ۷۲ ابرزاری ساختن دین به وسیله‌ی امرای حکومت
- ۷۵ برداشت ناصر خسرو از سیاست سلجوقیان و اثر آن بر انقلاب روحی ناصر
- ۷۷ خلاصه‌ای از عمده‌ترین دلایل تحول فکری ناصر
- ۷۸ برجسته‌ترین دلایل تغییر مسلک از سوی ناصر
- ۸۰ پیامدهای تحول ناصر
- ۸۱ تعبیر شاعرانه ناصر از عوامل موثر در تحولش
- ۸۴ سفر هفت ساله‌ی ناصر بعد از تحول
- ۸۷ بازگشت ناصر خسرو به وطن
- ۸۸ ناصر خسرو در مازندران
- ۸۹ ناصر در یمگان
- ۹۱ احوال ناصر پس از تحول در آینه آثارش
- ۹۴ مرگ ناصر خسرو
- ۹۴ بحثی در انتقادات ناصر از وضعیت عمومی جامعه
- ۹۶ ناصر خسرو ، و ادبیات معترض

۱۰۱	نمونه اشعار ناصر خسرو پیش از تحول و پس از تحول فکری
۱۰۱	وضعیت ناصر خسرو پیش از تحول فکری و مذهبی از زیان خودش
۱۱۵	وضعیت ناصر خسرو بعد از رخداد عظیم تحول فکری و مذهبی
۱۳۷	پایان سخن
۱۴۳	امام محمد غزالی
۱۴۴	فصل اول شرح حال ، سبک ادبی و آثار امام محمد غزالی
۱۴۶	سبک ادبی امام محمد غزالی
۱۴۶	نثر امام محمد
۱۴۹	نظم امام محمد
۱۵۱	آثار امام محمد غزالی
۱۶۳	بررسی علل تحول فکری امام محمد غزالی
۱۶۳	امام محمد غزالی پیش از تحول
۱۶۳	پناهندگی محمد و احمد غزالی به مدرسه ای در طوس
۱۶۴	محمد غزالی در گرگان
۱۶۶	بازگشت مجدد غزالی به طوس
۱۶۶	بازگشت به نیشابور
۱۶۶	پای درس امام الحرمین
۱۶۹	شکل گیری پایه های تصوف غزالی در نیشابور
۱۷۰	ابو حامد در عسگر نیشابور
۱۷۲	غزالی در بغداد
۱۷۳	اهم فعالیت های غزالی در بغداد
۱۷۵	مهم ترین تالیفات غزالی در بغداد
۱۷۶	ترک بغداد و آغاز تشویش روحی
۱۷۷	خلاصه ای از ویژگی های ابو حامد ، پیش از تحول فکری

- ۱۷۹ امام محمد غزالی در آستانه ی تحول فکری
- ۱۷۹ اوضاع جسمی و روحی ابو حامد در آستانه ی متحول شدن
- ۱۸۱ توصیف وضعیت روحی و جسمی ابو حامد در این جدال درونی از زبان خودش
- ۱۸۳ شرح مراحل دو گانه تحول فکری امام محمد غزالی
- ۱۸۶ علل تحول فکری امام محمد
- ۱۸۹ زبان های علم کلام از نظر غزالی
- ۱۸۹ فتوای غزالی درباره ی علم کلام
- ۱۹۰ طریقه ی امام محمد در علم کلام
- ۱۹۰ استاد غزالی در علم کلام و تأثیر اندیشه ی او در امام محمد
- ۱۹۱ علم کلام بعد از غزالی
- ۱۹۱ فلسفه
- ۱۹۲ طبقه بندی انواع فیلسوفان از نظر امام محمد
- ۱۹۵ کتب فلسفی ابو حامد
- ۱۹۵ مقاصد الفلاسفه
- ۱۹۶ تهافت الفلاسفه
- ۱۹۷ فلسفه بعد از نشر تهافت الفلاسفه
- ۱۹۸ نقدی بر فلسفه ستیزی غزالی
- ۱۹۹ نوع نقد غزالی از فلسفه
- ۲۰۰ دلایل فلسفه ستیزی غزالی و عوامل ...
- ۲۰۲ نتیجه گیری کلی از مبحث عقل و فلسفه نزد غزالی
- ۲۰۳ باطنیان ، مذهب تعلیم و و تأثیرشان در تحول فکری غزالی
- ۲۰۴ استنباط غزالی از دو اصل اعتقادی اسماعیلیان ، تأویل و تعلیم
- ۲۰۶ سابقه و ضرورت حفظ اصل تعالیم نزد
- ۲۰۷ انتقادات امام محمد از اصل تعلیم و جایگاه امام در عقاید اسماعیلیان
- ۲۰۹ دیگر انتقادات امام محمد از باطنیان

۲۱۲	مطالعه و تأمل در روش صوفیان
۲۱۳	اولسین رگه های تصوف در
۲۱۵	نوع تصوف ابو حامد غزالی
۲۱۷	ترسیم غزالی از تصوف حقیقی
۲۱۸	انتقاد امام محمد از صوفی نمایان
۲۱۹	اتحاد فکری مولانا با امام محمد در این زمینه
۲۲۰	احوال امام محمد بعد از یقین قلبی به طریقه تصوف
۲۲۱	وضعیت سیاسی و اجتماعی روزگار غزالی و تأثیر آن در ایجاد تحول روحی
۲۲۲	عوامل برجسته سیاسی در عصر غزالی
۲۲۳	محرک های سیاسی موثر در گریز غزالی از بغداد
۲۲۵	نتیجه گیری کلی از بحث « علل تحول امام محمد »
۲۲۷	پرده پوشی غزالی بر علل تحول فکری
۲۲۸	نوع تحول امام محمد غزالی
۲۲۹	پیامدهای تحول روحی امام محمد
۲۳۱	وضعیت امام محمد بعد از تحول
۲۳۱	ترک بغداد
۲۳۲	امام محمد در دمشق
۲۳۳	امام محمد غزالی در بیت المقدس
۲۳۴	سیری گذرا بر دوران عزلت ده ساله بعد از تحول
۲۳۵	بازگشت دوباره به بغداد
۲۳۶	ترک بغداد و عزیمت دوباره به خراسان
۲۳۷	مراجعت امام محمد به طوس
۲۳۷	بازگشت دوباره غزالی به نظامیه نیشابور
۲۳۹	- دلایل ترک نظامیه نیشابور
۲۴۰	بازگشت همیشگی به طوس ، نقطه آغاز این زندگی پر بار

۲۴۲	قوت امام محمد و پایان زندگی پر فراز و نشیب
۲۴۳	نقد برخی اندیشمندان بر غزالی
۲۴۵	برجسته ترین انتقادات امام محمد
۲۴۷	عطار نیشابوری
۲۴۸	شرح حال سبک ادبی و آثار عطار نیشابوری
۲۴۹	سبک ادبی عطار
۲۵۰	نظم عطار
۲۵۱	آثار عطار
۲۵۴	آثار منسوب به عطار
۲۵۶	وضعیت شیخ عطار پیش از تحول فکری
۲۵۷	نام و لقب شیخ
۲۵۷	تاریخ و محل تولد شیخ
۲۵۸	خانواده شیخ
۲۶۰	حرفه ی عطار پیش از تحول فکری
۲۶۰	دیگر اشتغالات عطار
۲۶۱	معلومات شیخ پیش از تحول فکری
۲۶۳	آشنایی عطار با طریقت صوفیه در دوران کودکی
۲۶۴	علت های تحول فکری شیخ
۲۶۵	درویش نیشابور و تحول ناشی از ملاقات با او
۲۶۷	نقد این داستان
۲۶۹	الهام پذیری از پدر و مادر و تاثیر محیط خانوادگی بر تحول عطار
۲۷۱	تمایلات فطری عطار به تصوف
۲۷۳	تاثیر محیط اجتماعی عصر بر تصوف پذیری
۲۷۳	نتیجه گیری

۲۷۴	نوع تحول عطار
۲۷۵	وضعیت شیخ بعد از تحول
۲۷۶	مرگ عطار
۲۷۸	تاریخ وفات عطار
۲۷۹	مزار عطار
۲۸۰	مذهب شیخ
۲۸۰	موافقان تشن عطار
۲۸۱	موافقان تشیع عطار
۲۸۲	تاثیر تحول فکری شیخ بر شعر او
۲۸۵	سنایی غزنوی
۲۸۶	شرح حال ، سبک ادبی و آثار حکیم سنایی غزنوی
۲۸۷	سبک ادبی حکیم سنایی غزنوی
۲۸۸	آثار حکیم سنایی غزنوی
۲۹۱	حکیم سنایی غزنوی پیش از تحول فکری
۲۹۱	نام و لقب سنایی غزنوی
۲۹۲	تاریخ تولد حکیم سنایی
۲۹۳	محل تولد حکیم سنایی
۲۹۴	خانواده سنایی
۲۹۴	معلومات حکیم سنایی پیش از تحول فکری
۲۹۶	مقام شاعری سنایی پیش از تحول (سنایی، شاعر دربار)
۲۹۸	دیگر اشتغالات سنایی پیش از تحول
۳۰۰	سلوک سنایی با نام آوران عصر
۳۰۱	صله جویی شاعر از مملوحان
۳۰۲	مسافرت های سنایی پیش از تحول
۳۰۲	حکیم سنایی در بلخ پیش از تحول

۳۰۴	سنایی غزنوی در سرخس
۳۰۶	سفر به مکه
۳۰۷	علت‌های تحول فکری حکیم سنایی
۳۰۸	دیوانه‌ی لای‌خوار و نقش آن در تحول سنایی
۳۱۰	ذکر آرای برخی مخالفین با داستان دیوانه‌ی لای‌خوار
۳۱۲	ذکر آرای موافقین با داستان دیوانه‌ی لای‌خوار
۳۱۳	نتیجه‌گیری از بحث دیوانه‌ی لای‌خوار
۳۱۴	آشنایی با تصوف در خراسان
۳۱۵	نوع تحول سنایی
۳۱۷	وضعیت حکیم سنایی غزنوی بعد از تحول
۳۱۷	بازگشت به غزنه
۳۱۹	مرگ حکیم سنایی غزنوی
۳۲۰	مذهب حکیم سنایی غزنوی
۳۲۲	پیامدهای تحول سنایی
۳۲۳	افکار عارفانه
۳۲۴	مبدل شدن به یک منتقد اجتماع
۳۲۴	انزواطلبی و غرور ناشی از آن
۳۲۵	تأثیر تحول فکری حکیم بر سیر شاعری او
۳۲۶	نوآوری‌های سنایی در شعر فارسی
۳۲۸	تأثیرپذیری مولانا، عارف بزرگ ایران از حکیم سنایی
۳۲۹	القاب حکیم سنایی در مثنوی معنوی
۳۳۰	منابع

مقدمه :

تحول فکری و عقیدتی و تبعات ناشی از آن مسأله ای است که از بسیاری قرون گذشته گریبانگیر بشر بوده است. با بررسی این حالت درونی، جنبه های مختلف زندگی افراد درگیر با آن بهتر و علمی تر شناخته می شود. پژوهش حاضر نیز به این نیت که افراد مورد بحث را عمیق تر شناسایی کند، شکل گرفت. چرا که این ویژه گی اندیشه ها و مسلماً آثار اثرگذار آنان را نیز شفاف سازی خواهد کرد.

در سال های اخیر به دلیل ادغام ادبیات با علوم جامعه ای همچون روان شناسی، جامعه شناسی، مسائل فرهنگی و تاریخ و ... کنکاش در چنین رخدادهایی - تحولات فکری و اعتقادی - بیشتر در جامعه ی مطالعاتی سوسو می زند. با تحقیقاتی این چنینی چهره ی بارزتری از تاریخ جوامع گوناگون، رویدادهای سیاسی اعصار مختلف یک جامعه، فرهنگ طایفه های گوناگون یک کشور، اعتقادات مذهبی و حتی خرافاتی مردمان ادوار مختلف تاریخ و بسیاری مسائل نهفته ی دیگر ارائه خواهد شد که در نهایت منفعت جامعه ی علمی را در پی خواهد داشت.

برخی از بزرگان دنیای ادبیات و عرفان و حتی دیگر علوم، در زندگی شان یک پیامد مشترک را به نوعی تجربه کردند. این مسأله آنان را درگیر وقایع هنجار و

نابهنجار گوناگونی کرده است. به عبارت ساده تر جرقه ای ذهنی — که البته خود محصول بسیاری مسائل اجتماع معاصر آن فرد بود — در زندگی باعث گردید تا این افراد، مسیر افکار و ذهنیات خود را نسبت به جهان پیرامون، جامعه ی موجود در آن، نوع زندگی خود، مذهب و ... تغییر دهند.

در طول تاریخ افراد متعددی دستاویز این هیجانات فکری و پیامدهای ناشی از آن بودند که البته به نوعی از این طریق در جامعه ی اطراف خود نیز تأثیر گذار بودند. اهمیت این گونه پژوهش ها کاملاً واضح است. جامعه ی علمی جهت روشن شدن ابهامات موجود در زندگی و اندیشه های متفکران هر عصر تاریخی، به این گونه دستاوردها نیازمند است تا بلکه گوشه ای از این نتایج بتواند حتی به اندازه ی ذره ای زوایای پنهان این جنس زندگی ها را مبرهن تر سازد. مسلماً در این پژوهش زندگی بعد و قبل تحول نیز مستلزم بررسی است تا چهره ی هر شخصیت به طور دقیق و مجزا در هر یک از ادوار زندگی روشن شود و ابهامی برای خواننده باقی نماند. در ادامه این روند مسلماً سوالاتی نیز محقق می شود:

- علت های اساسی تحول روحی هر شخصیت به چه حیطه هایی محدود می شود؟

- عوامل برجسته ی تاریخی و اجتماعی اثرگذار در حدوث چنین حالاتی چه بود؟
 که بی شک پاسخ این سوالات پس از اتمام تحقیق روشن می گردد. درباره ی علل تحول فکری افراد بزرگ جامعه تاکنون تحقیقات ارزشمندی صورت گرفته است. اما با این حال باز هم حرف های ناگفته بسیاری وجود دارد که عدم حضور آن ها در جامعه ی علمی کاملاً محسوس است. این گونه تحقیق ها معمولاً سطح شناخت مخاطبان را نسبت به افراد مورد بحث بالا می برد و در دنیای علم، بحث های

جدید بی شماری را وارد می کند که به نوبه ی خود می تواند در آینده موضوع پژوهش های دیگری واقع شود. همچنین جامعه ی تاریخی ایران را به دنیای ادبیات نزدیک تر می گرداند. مراکز آموزشی مختلفی نظیر: دانشگاه ها، پژوهشکده ها، مراکز اشاعه ی آموزه های فرهنگی و به طور کلی علاقه مندان به این گونه ها بحث ها می توانند از دست یافته های این تحقیق بهره مند شوند. در خصوص آثار و اندیشه های ناصر خسرو - متفکر برجسته ایرانی - تحقیقات گسترده و پرمثمیری انجام پذیرفته، اما علل موثر در مساله ی تحول فکری وی تاکنون به صورت بی در پی و مقایسه ای تحت یک عنوان و یک پژوهش خاص انجام نهذیرفته است. از این جهت می توان به نوبه ی این تحقیق پی برد. گذشته از این کاملاً واضح است که چنین پژوهشی در شناخت بهتر شخصیت بزرگان، افکار، موقعیت اجتماعی، وقایع مهم و اثر گذار تاریخی، اوضاع مذهبی عصر، سیاست پادشاهان و وزرای بزرگ ایرانی، وضعیت عارفان و صوفی گرایان در آن اعصار و بسیاری نتایج دیگر موثر است.